

Lekeitiar erraldoia Resurreccion Maria de Azkue III

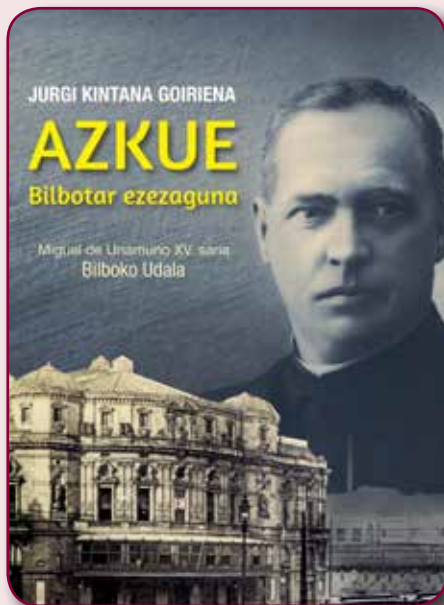
Kludio Barroeta

Eliz musikagintzan jarraitzen dau Azkuek: Jesusen Biotzari Oiuak (1899), Felipe Pedrell musikagille ospetsuaren goramena merezi izan ebenak. Done Joseperi bederatzaurrena (1900). Arrosario osobat, 3 eta 4 aotsetarako Bandaren laguntzarekin, Goikoetxea adizkideari zuzenduten deutsona, Ereserki batzuk etabar; areitatik asko separata gisa edo “La Voz de la Musica” Burgosen Federico Olmedak kale-ratzen eban aldizkarian agertu ziran. Wagneren lanak jotzen dauz pianoan eta beronen itzalpean asten dau leen saio sinfonikoa. Berak gogoratzen daukunez 1901ean Kanpion eta Karlos Gortazarrekin jotzen eban pianoan Wagneren Maisu Kantariak opera. Garai aretan musikatu eban Lamindano poema lirikoa, Karmelo Etxegarairen textuaz baliatuz, lau gizonen aots eta orkestarako prestatuta. 37x28 zentrimetorako 70 orrialdedun koaderno baten dago.

Berrogei urte ebazala erabaki eban European musika ikastea. Toursera joateko da. Iztegiaren argitaratzea dala ta, eta Frantziako egoitzaz baliatu nai dau Vicent Díndyren Schola Kantorum dalakoan konposagintzako ikasketak egiteko. 1904.eko Urtarrillaren 4ean gutun baten diñotso ikastaroa Urtarrillaren 4ean asiko dala. Eta gutunean ikusten danez, ikastaroa asten. Beste bi euskal gazteakin aurkitzen da apopiloetxe berean, Jose Maria Usandizaga eta Jesus Guridirekin; irurak bizi dira Saint Jacques kaleko 269.zenbakidun etxean.

Iztegiaren argitarapena burutzen dauenean Bruselara jotzen dau, Belgikako iriburuko Kontserbatorioan 1906-1907 ikastaroa egiteko.

Euskalerra melodiak artzen dauz sarritan koaderno andi batetan egiten dauzan kontra puntu eta fugako ikaskizunak idazteko. Azken ariketak 1907.eko data eroan. Baña Azkueren elburua Alemania da: 1906.eko Urriaren 4an alemanezko leen ikasgaia emon eban Ikasbide entzutetsuaren egille zan K.F.Ritter jaunaren etxean. Koloniarra joatea erabaki eban Stratesser irakaslearekin armonia eta kontrapuntua ikasteko. Bruselan bertan

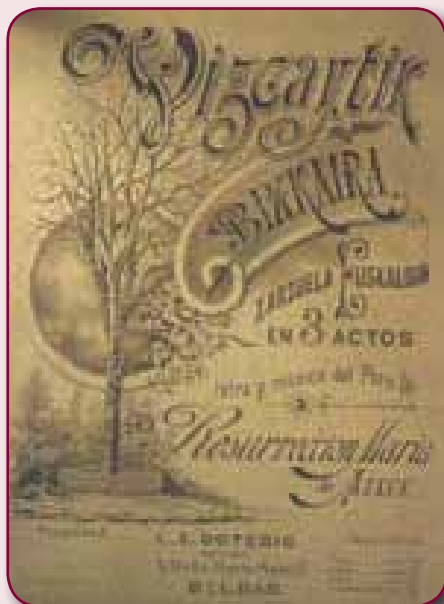
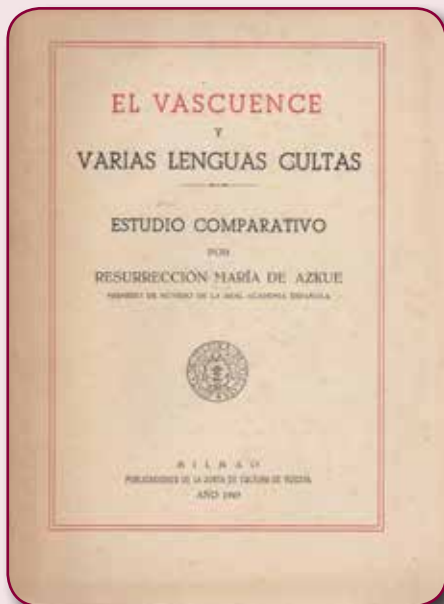
Rhin ibaialdeko Gidaliburu turistiko bat erosi eban Kolonia-ko hoteletatik batzuen batzuk azpimarkatuz. Baña Iraillaren 15ean iriburu onetara eldu zanean Seminarioan ostatua lortu eban eta andik joaten zan Konserbatoriora. Ricardo Wagner zan aspalditik Azkueren musika erdua eta aren musikalanen jotaldien barri izateko Egunkari bat erosi eban. Kolonian bertan izan eban 1908.eko Urtarrillean, Wagneren opera batzuk entzuteko parada: Rhineko Urrea, Walkiriak, Sigfrido, Jainkoen itzaltzea, Tristan eta Isolda eta beste musikari batzuen operak, ots, Mozart, Verdi, Auber, Mascagni, Leoncavallo, Marschner etabar.

Ordurako egiña eukan Azkuek 1907an bere bigarren lan sinfonikoa, Daniel Oratorioa aots bakar, abesbatz eta orkestarako. Euskaltzaindiko Artxiboan gordetzen dana pianorako partitura da 31x24 zentrimetrodun koaderno batetan, eta orkestarako partitura Kolonian geratu zalakoan gagoz.

Koaderno berean idatzi ebazan Azkuek beste musikalan batzuk: Subtuum presidium, abesbatz, organo eta orkestarako, Meditacion sin preludios para organo, Andante religioso bi-bolin eta organorako (1908, Otsailla) Der Ritter, klabe eta tenorentzat (1908, Martxoa) Piezas bosquejadas :lau tronpatarako, piano sonata baterako (1907.10.2) Laukotera-ko sonata, Fuga baterako, Aridun Laukotera-ko. 1909.eko Apirilean beste poema sinfoniko bat musikatu eban, Andre Urraka, aots bakar, abesbatz eta orkestarako. Euskaltzaindiko Artxiboan lan onen partitura bi gordetzen dira bata 206 orrialdedun liburu andi batean idatzitakoa, euskerazko ta gaztelaniazko textu-ekin orkestarako partituran, eta beste 61 orrialdedun koaderno txikiago batean. Poema onen ideia Karmeko Etxegarai jaunak aurkeztu eutson Anbotoko Dama ardatz zalarik.

Amar urte lenago, berak diñoskunez, musikatu eban Lamindano poema lirikoa birmoldatzen dau urte bereko Maiaztean. 1909.eko Maiaztearen 2an antolatzen dira Colonian Lore Jokoak eta sari bat irabazten dau Azkuek; baña ez dakigu zein izan zan sari ori merezi eban lana. Dakiguna zera da, bere ikasleei esaten eutsela Burges musikagille eta irakasleak” Eskuartean zer dakarren dakien maisu eta musikagille benetakoa dozue zuen lurraldean”

Musikako estudioak burutu ebazanean eta Koloniako Nazioarteko Eukaristi Batzarra bukatu zanean Lekeitiora itzuli zan Azkue. 1910.eko Udabarrian estrainatu ziran Bilbon

Usandizagaren Mendi Mendian eta Guridiren Mirentxu operak. Eragin andikoak izan ziran Azkueregan eta euskal opera bat konposatzeko zirikatatu eben. Alan sortu zan bere iradokidemenetik Ortzuri, iru ekitaldietan opera. Minzorrotz personaia antzetzten dau kontraltoak eta au izan zan Azkuek operari emon eutson leen izenburua. Gero sopranoaren izena emon eutsan izenburutzat. Baña Arriaga antzokian estrainatu zanean, 1911.eko Ekainaren 13an, leen ekitaldia soilik antzetztu zan Itsasora izenburuarekin, Jesus Guridiren zuzendaritzepean. Artxihoan gordetzen dan pianorako partitura 39,5x28 zentimetroko 127 orrialdedun liburu batetan dago. Orkestarako partitura 45x34,5 zentimetroko iru tomo andietan gordetzen da. Opera onetan Wagneren tankera ikusi ebenek, atsegingarritzat onartu eben leen ekitaldiaren antzespene,baña urte bete lenago Usandizagak eta Guridik lortu eben arrakasta ezin eben itzali,auen operak atsegingarriagoak izan ziralako entzule arruntengan, orkeztatzioaren meritua baño sentimentuari geago begiratzen eutsoelako.

Baña Azkuek ez eban biderik aldatu eta Gainzabalgo eiztariak, Zarautzeko Euskal

jaietan saria irabazi eben bere antzerkitxua, gidotzat artuz. 1911.eko Abenduan asi zan opera barri bat konposatzen, ots, Urlo, ia urte biko lana emongo eutsona. Iru konposakera burutu ebazan Azkuek opera au egiterakoan: bata pianorako 34x27 zentimetroko 161 orrialdedun koaderno batetan dagoena, euskerazko textoa daroana, eta gaztelaniazkoa gero lapitzez geitua; bigarren konposakera orkestarako egiña da, baña es da osorik gordetzen Artxihoan koaderno bi baizik:

Preludio eta leen bi ekitaldiak 359 orrialdetan eskuz idatzirik dagoz; irugarren konposakera, eta, azkena 34x26 zentimetroko iru tomo andietan dago, 664 orrialde eskuz idatzita guztira. Iru izkuntzetan dago, euskeraz originala eta itzulpenak gaztelaniaz eta alemanieraz. Jose Maria Arroita-Jauregik eta Melania Fischer andereñoak egiñak. Aots eta pianorako partitura Alemanian argitaratua izan zan 1914an, 349 orrialdun tomo batetan.

Urlo antzesteko aurkesleen artean asi zan Azkue 1913.eko Abenduan. 1914.eko Apirillaren 4an azaldu ebazan Eloi Garaik

apaigarrien aitzinkontuak. Eta azkenez Bilboko Campos Eliseos antzokian estreinatatu zuen opera hau 1914.eko Maiatzaren 14ean, Lamote Grignon zuzendaria zalarik eta Bartzelonatik ekarritako orkestra laguntzarekin. Entzuleentzat ez zuen berak uste eban beste atsegingarri izan, naiz eta Juan Carlos Gortazar adizkideak kritika goresgarria egin: orkestazioko aurrerakuntzak, Ortzurin baño konposaketa askeagoa ikusten ebazan, baño akatsak be bai: melodia jaio barriak garaipenik gabe iltzen dauz. Ogeita bost milla pezeta galdu ebazala estrainu onegaz aitortzen eban Azkuek eta galtze hau ikusi ostean Loiolako Konbentura joan nai izan eban.

Opera biak nai izan ebazan birrantzeztu gerraondoan Bartzelonako Liceo Antzokian, baño Juan Mestres, Antzokiaren zuzendariak naiz eta unkituta egoala opera biekin iragarri, 1941.eko iraillaren 30eko gutun batetan Azkueri idatzi eutsen ez ebala inor billatzen antzespenerako eta partiturak itzuli bearrean egoala. 1900 eta 1914 tartean musika sinfonikarako Lamindano eta Andra Urraka Poemak, Daniel Oratorioa, eta Ortzuri eta Urlo Operak emon euskuzan Azkueren amets sinfonikoak onegaz amaitu ziran.

Azkueren musikariaren ikuspegi orokor bat emoteko zera esan bearko da: denbora askotan konposetako irakaskuntza emon eustsela ainbat fraideei batez be Begoñako Karmeloan. Euskal musi-

karien biografiak be idatzi ebazan Joakin Peña argitarazlearentzat eta aipatutako itzaldietatik aparte, Euskal Musikaz artikulua bat, Los Vascos en la Nación Argentina izenburuko liburu eder batetan Jose R. Uriartek 1916an Buenos Airesen argitara emon ebana.

14. Azkue izkuntzalaria

Au da izatez on Resurreccion Maria Azkueren izaeratik geien aztertu dan arloa eta osperik geien emon dautsana, eta bere bizitza guztia bete eban ekintza, ain zuzen, izkuntzaritzako ikerketekin asi ebalako ogibideko bizitza 1888an. Arlo onetan izan ebazan gañera bere arreman personaletatik gailenak eta Euskaltzaindiaren sortzaille eta leen buru izan zuen 1919.etik 1951 ean il arte. Euskal aberrienganako izan eban maitasunaren ardatza euskerazko ikerketak eta argitalpenak izan zirala esan geinke, naiz eta bertan naigabeak aurkitu, zeren izkuntzaritzaren iraultza baño len asi ebazan bere lanak, mende onen asieran. Azkue izkuntzalaria aztertzerakoan, iru alderdi bereziko daukaz: gramatikaria, leen urteetan, lexikografia, mendearen leen bi amarraldietan, eta akademiko araugillea irugarren amarralditik aurrerantzean.

15-Azkue gramatikaria

Euskerazko Katedratikoa zenez, bizibideko eginkizunek Euskal Izkindea edo Gramatika 1891ean Jose Astuiren moldiztegian inprimatzera beartu eben. Zazpi urte leenago 1884an Arturo Kanpionek argitara emondako Gramatika izan zuen legez, Azkuena be, "leen alaba eskasa" berak deitzen ebana, larritasun aberkoi baten fruitua izan zuen. Beste merezimendu batzuen artean aipagarria zera da, euskeraz lendabizi idatzitakoa dala eta ordurarte ezezagutua zuen gramatikazko terminologia barri bat sortzera beartu eban Azkue ekintza orrek; izkuntza berezi ori ikusirik, Edward Spencer Dodgson inglesak Baskuence izenarekin bataiatu eban,

sortzaillea minduz, jakiña. Leen Gramatika au egituratzeko Azkuek edaten dauzan iturriak Astarloa, Juan Mateo Zabala frantzizkotarra eta Arturo Kanpion dira. Euskalkietaz eta gramatikaz Bonaparte Printzeak egindako lanak ez deutsoe oraindik eragiñik egiten Azkuek euskeraren gramatikaz daukon pentsamoldeari, geroago ezagutuko dauzelako arein lanak. Astarloagandik artuten dau Azkuek aurreritzi bat, ots, euskera izkuntza logiko bat dala eta gramatikazko arauak salbuespen bagekoak dirala. Eta izkuntza mintzatutik ies eginda, izkuntza literatitotik ataratzen dauz ondorioak, benetan mintzatzen izkuntzaren arauak kontutan artu gabe. Garai aretan au zan izatez gallentzen zan pentsamoldea, aurreko balaunaldian, ots, 1870.etik 1880 arteko amarraldian ikerketan ebizan neogramatikariak azterketa eskematikoetan ebiltzalako. Sasoiko fruitua da beraz Azkuek orduan emoten deuskuna, baña akats zarrago batetik ezin dau ies egin: Astarloa durangarraren obezintasun ideiatatik aurki.

Geroagoko lanetan, errira eta izkuntza mintzatu bizira urbiltzen danean, Astarloa ta Zabala alde batera izten dauz eta Bonaparte eta beste euskalarien ekarpenekin baliatzen da, Euskaltzainkideenak tartean diralarik, eta gramatikari lez bilaka bide batetik doa Euskal Morfologia lan andira eldu arte(1923) eta gero separata gisa argitaratzen dau 1924an Euskal Argitaletxeak. Eta laburrean nabaritzen da bilakera ori Azkuerengan. 1896an argitaratzen dau bere Ortografiarako Proposamena eta Bizkaiera ta Gipuzkera ikasteko jardunbidea; azken oneri 1898an Gaien Argibide bat geituko deutso. Azken biak Astuik argitaratuko ebazan Bilbon. Euskalzaleko moldiztegian argitaratu ebazan 1897an Bizkaieraz alkarrizketan ekiteko Eskuliburu bat 316 orrialdeduna 1896.eko data eroan arren 1897.urtekoa dogu Euskera 120 ikasgaietan; oraintasu arte lan au Tomas Jose Epalzarena

zalakoan gengoan baña Azkuena da beste idazlan batetan frogatzen daben lez (“El fondo Bonaparte de Azkue B iblioteka”, Iker-2. Pierre Lafiteri Omenaldia).

Mendearekin batera zirudien il zala Azkue gramatikari edo obe esateko euskeraren metodologoa; baña ezan olan gertatu, zeren eta jarraiean ikusiko dogun lexikografia lanak burutu ostean, eta ikusi doguzan folklore eta musikazkoak amaitu ebazanean, sortzen da barrero izkuntzaren pedagogo 1917an: Erriko Euskera ikasteko Laburpen erraza, 174 orrialdedun liburua leen argitalpenean Bilbaon Garmendiak inprimatzen dauena eta gero bigarrean Euskal Argitaletxeak 1932an. “Leen alaba eskasa”ren eskema idealistak bertan bera itxi dauz ordurako Azkuek eta Euskaltzaindia sortuta ondorengo estudioak elikatuko dabezan erriko elementuak dakartza lan onetan.

